

CECILIA ÅSBERG

Debatten om begreppen – ”genus” i Kvinnovetenskaplig tidskrift 1980-1998

*Begreppet genus är vare sig
entydigt eller enkelt. Med utgångspunkt i Kvinnovetenskaplig
tidskrifts historia redogör Cecilia Åsberg för hur begreppet använts
och förändrats sedan det först introducerades
i kvinnovetenskapen.*

*Those who would codify the meanings of words fight
a losing battle, for words, like the ideas and things
they are meant to signify, have a history.*

Joan W. Scott.

1984 introducerade Yvonne Hirdman och Anita Dahlberg på en doktorandkurs i Stockholm begreppet genus i en ny betydelse. Termen hade tidigare förekommit inom discipliner som antropologi, filosofi och språkvetenskap. I och med Yvonne Hirdmans mer offentliga lansering 1988 i Kvinnovetenskaplig tidskrift inleddes debatten om genusbegreppets kvinnovetenskapliga meningsinnehåll. Yvonne Hirdman föreslog att vi med ”genus” skulle beteckna ”den alltmer komplicerade kunskap vi har om ”manligt” och ”kvinnligt”, vår allt större förståelse av hur manligt och kvinnligt ’görs’.”¹ En ny diskurs såg dagens ljus inom svensk kvinnovetenskap.² Man skulle kunna säga att begreppet kom att skaka om den feministiska teoridebatten i Sverige. Debatten om begreppen tvingade fram teoretiska ställningstaganden och positioneringar.

I denna artikel vill jag undersöka dels de olika sätt som kön och genus har kommit att diskuteras, dels förändringar i hur begreppen kommit att problematiseras i Kvinnovetenskaplig tidskrift från början av 1980-talet till den senare delen av 1990-talet. Det handlar inte så mycket om att fastställa begreppens lexikala innebörder — då utkämpar man ju,

som Joan Scott uttryckte det, ett på förhand förlorat slag eftersom begreppen är föränderliga. Denna text behandlar snarare begreppens meningsinnehåll och inbördes relation än deras exakta betydelse.³

Kvinnovetenskaplig tidskrift är ett bra forum när det gäller att undersöka hur diskussionen fördes om de feministiska grundbegreppen. Teori och begrepp är intimt förbundna, och det är med begreppen som analytisk utgångspunkt jag vill visa hur teoriutvecklingsprocessen fortskridit och fortskrider inom ämnet. När Kvinnovetenskaplig tidskrift kom ut första gången 1980 angav redaktionen tonen i inledningen. De efterlyste en ”utvecklad teori för kvinnors samhälleliga ställning” och förklarade att de såg det som en central uppgift för den nya tidskriften att vara ett forum för ”den diskussionen och därmed bidra till teorins utarbetande.”⁴

Citatet är ett gott exempel på den feministiska diskursen från första hälften av 1980-talet. Då önskade man utarbeta ett stort, sammanhängande, kvinnovetenskapligt teoribygge med betoning på synliggörande av kvinnors livsvillkor. Hur diskuterades denna önskan från 1980-talet om ett sammanhållet teoribygge vidare? Hur skulle man förhålla sig till problematiken runt essentialism-konstruktivism, aktörs- eller strukturinriktning och de utmaningar som olika postmodernt⁵ inspirerade teorier erbjöd?

Artiklarna i min undersökning innehåller

argument för olika teoretiska ställningstaganden. Flertalet av artiklarna har inte just begreppsdebatten som primärt syfte, men använder begreppsdefinitioner som instrument för att driva någon tes. Jag har valt att här framför allt koncentrera mig på tre teoretiska problemområden: essentialism och social konstruktivism, aktörsperspektiv och strukturalism samt universalism och postmodernt inflytande. Sätten att förstå kön/genus har varierat. På 1970-talet och i början av 1980-talet använde man till exempel begrepp som kvinnokultur, vilket idag upplevs som förlegat. De begreppsliga trenderna har växlat, teorier som var på modet har både hunnit försvinna och komma tillbaka. Till exempel är det få kvinno- och genusforskare som längre diskuterar i termer av könsroller.

Olika teoretiska utgångspunkter gör, vill jag påstå, att man använder sig av olika begrepp. Tanken är att denna beskrivning av några av KVT:s artiklar ska ge en bild av hur diskussionen förts och fortfarande förs inom forskningsfältet när det gäller begrepps användningen. Jag vill i detta sammanhang undvika termen "utveckling", då många av artiklarna uttrycker teoretiska perspektiv som är både verk samma och aktuella.⁶ Man kan karaktärisera texten som ett försök till "mapping", en preliminär kartläggning av positioner som intagits i begreppsdebatten under 1980- och 90-talen.

Den stora berättelsen – patriarkat eller socialt könssystem?

Under slutet av 1970-talet, men även i början av 1980-talet, präglades den begynnande kvinnovetenskapliga diskursen av marxistiska idéer och begrepp. Ofta användes en marxistisk begreppsapparat som kompletterades med några tidiga feministiska begrepp som "patriarkat". Klassbegreppets användbarhet i den feministiska analysen diskuterades, liksom hur dimensionerna klass och kön förhöll sig till varandra. Allteftersom växte kritiken mot denna mer eller mindre marxistiska utgångspunkt. I detta tidiga skede låg en tung börda på de feministiskt orienterade forskarna: De måste visa att ett förtryck av kvinnor verkligen

existerade. Det är mot denna bakgrund som den teoretiska uppdelningen i ett *biologiskt* och ett *socialt* kön, eller som det hette på engelska *sex – gender*, ska ses. Hur skulle detta *systematiska* förtryck bäst beskrivas?

Redan 1972 i "The Traffic in Women" i antologin "Toward an Anthropology of Women" använde Gayle Rubin begreppet "sex-gender system". Med detta ville hon ersätta patriarkatsbegreppet som hon menade borde reserveras för beskrivningen av de nomadiska herdestammarna i Gamla testamentet. Patriarkatet var för Rubin således en mansdominerad form av könssystem. I det tidiga 1980-talet biföll Heidi Hartmann henne, men hon ansåg att Rubins utgångspunkt ledde till en alltför snäv användning av begreppet patriarkat, som Hartmann däremot ansåg var en lämplig term för de flesta mansdominerade samhällen.⁸ Hur resonerade några av artikelförfattarna i KVT kring patriarkatsbegreppet och "the sex-gender system"?

I artikeln "Om den svenska kvinnoforskningens läge och villkor" (KVT 1983:3) efterlyser Anita Göransson "en materiellt grundad teori för hur socialt och biologiskt kön (*gender* respektive *sex* på engelska) förhåller sig till varandra och om hur det sociala könet (manlighet respektive kvinnlighet) – i likhet med den klassbestämda socialkaraktären – förändras i olika historiska samhällen på grund av arbetsdelningens och maktförhållandets krav." Anita Göransson använder sig av begreppet socialt kön i betydelsen manligt respektive kvinnligt och vill göra detta begrepp analogt med ett annat marxistiskt; "den klassbestämda socialkaraktären".⁹

Den marxistiska terminologin levde kvar långt in på mitten av 1980-talet, men den stod nu inte oemotsagd. Prefixet "kvinno-" användes i forskningen, vilket även anger vilket forskningsobjektet var. Inom historieämnet ville man komplettera den tidigare så mansdominerade historieskrivningen med kvinnor och kvinnors erfarenheter. Man ville ersätta *his-story* med *her-story*.¹⁰ De kvinnoforskare som motsade sig det universalistiska draget i teoribildningen kritiserade patriarkatsteorin för att vara ahistorisk. Den ansågs vara okänslig för empirin och förklarade egentligen allt

och ingenting. Dessutom gav den liten plats för kvinnor som handlande subjekt, som aktörer. Bland den majoritet av kvinnoforskare som trots allt efterlyste en mer generell teori om över- och underordning efter kön rådde egentligen ingen samstämmighet om hur denna generella teori skulle utformas. Skulle man se det som ett strukturellt problem? Kunde man verkligen tala om ett system?

En av de första som förde in system- eller strukturperspektiv i feministisk teori var Elisabeth Fox-Genovese. I KVT 1983:4 kan man läsa Elisabeth Fox-Genoveses artikel "Att sätta in kvinnohistorien i historien". Här talar författaren om en alternativ historia med kvinnliga subjekt i stället för traditionellt manliga, nämligen kvinnohistoria. Det sociala könet är den analytiska kategori Fox-Genovese anser att kvinnohistoriker bör beakta. Denna kategori, det sociala könet, ska även innefatta analyser av de komplexa och nära kopplingarna mellan kön, klass och ras. Fox-Genovese använder sig av begreppet könssystem som hon menar är "ett centralt inslag i alla sociala relationer". Hon skriver även om *det sociala könssystemet* som hon vill se som en grundläggande kategori i den historiska analysen, en lika grundläggande kategori som klass.¹¹

Hur definierar Fox-Genovese *socialt könssystem*? "Det förhärskande könssystemet i ett samhälle drar upp konturerna för de auktoriserade versionerna av manlighet och kvinnlighet, de socialt legitimerade möjligheterna att leva sitt liv som man eller kvinna."¹² Denna definition av det sociala könssystemet låter oss förstå kön som delvis social konstruerat. Fox-Genoveses begreppsdefinition av socialt kön är mycket bred. Hon vill innefatta såväl kön som klass och ras i analysen. Hon talar om (köns-)identiteter och (köns-)roller vilka formas i det sociala könssystemet och framställs som "naturliga utflöden av biologiska könsskillnader".¹³

Fox-Genovese och Göransson får med dessa artiklar stå som representanter för en mer marxistiskt inspirerad definition av ett socialt könssystem. Socialt kön utgör i deras artiklar en föränderlig identitet baserad på det biologiska könet. Författarna ger uttryck för en tidstypisk önskan att hitta en feministisk mot-

svarighet till "den klassbestämda socialkarak-tären". Fox-Genovese talar hellre om könssystem än patriarkat. Hon väljer att inte använda patriarkatsbegreppet i sin analys av den borgerliga konstruktionen av det sociala könet, på grund av att hon anser att det "inte på något fruktbart sätt (kan) utsträckas utöver sina specifika historiska yttringar".¹⁴ Göransson använder sig av patriarkatsbegreppet, men beskriver det som dels "den könsliga maktstrukturen", dels "det könsrelaterade maktsystemet". Göransson är noga med att inkludera maktbegreppet i sin strukturella syn på kö-nens inbördes förhållande. Begrepp som socialt/biologiskt kön och patriarkat, men med lite olika innebörder, används av både Fox-Genovese och Göransson. Gemensamt för dem bägge är sättet att förstå (biologiskt och socialt) kön som ett system.

Genus satt i system

I KVT 1988:3, temanummer om "Kvinnor och TV", fanns en artikel som inte helt tycktes stämma in på temat. Den hette "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning" och var skriven av professorn i kvinnohistoria vid Göteborgs universitet, Yvonne Hirdman. Hon anser att orsaken till kvinnors sociala underordning inte går att ut-röna. Den som försöker blir bara fast i det gamla problemet med hönan och ägget. Dock ser hon genusystembegreppet som ett försök att komma runt denna problematik kring orsak och verkan.¹⁵

Hirdman tar i sin artikel upp begreppsproblematiken inom den anglosaxiska och svenska kvinnoforskningen. Hon menar att det saknas en teori om ett "genussystem", trots att begreppet använts inom antropologi för att beteckna könsförhållandena. Genussystembegreppet har inte tidigare använts som en teori om underordning, hävdar Hirdman. "Gender", skriver Hirdman, är ett begrepp man använder för att skilja kultur från biologi. Hon problematiserar begreppen sex/gender och menar att begreppet gender kommit att användas mest för att diskutera huruvida sexualiteten är socialt konstruerad eller inte. Det Yvonne Hirdman anser saknas är en tydlig

maktaspekt i teoretiserandet kring kön eller genus. Ofta blir genderbegreppet synonymt med kön, framförallt kvinnokön.¹⁶

Hirdman beskriver hur komponenterna till hennes genussystemsteori redan existerar i den feministiska debatten och att hon åtar sig att sammanfoga dessa komponenter till ett system. "Men systembegreppet finns ändå i den feministiska teoriluftan om än inte så explicit hopkopplat med genus som jag nedan försöker göra det. Och anledningen är naturligtvis att empirin inom kvinnoforskningen avtecknar ett mönster som verkar rimligt att försöka systematisera."¹⁷

Yvonne Hirdman hävdar att "genus" är en bättre och smidigare översättning av "gender" än "socialt kön". Det finns en vetenskaplig vinst, förutom den språkliga, med att använda genus, då "socialt", som i socialt kön fått en "slaskhinksfunktion". Hon låter oss förstå att kulturellt kön är en mer adekvat term än socialt kön. Dessutom implicerar "socialt" något som man, liksom en roll, kan ta av sig och göra sig fri från. Hirdman definierar vad hon avser med genus:

Jag föreslår att vi med genus sätter namn på den alltmer komplicerade kunskap vi har om 'manligt' och 'kvinnligt', vår allt större förståelse av hur manligt och kvinnligt 'görs'. Och insatt i denna process kan ordet ses som en utveckling från begreppet 'könsroll', via 'socialt kön' till genus, där graden av invävdhet hela tiden stegras. Dvs: genus kan förstås som föränderliga tankefigurer 'män' och 'kvinnor' (där den biologiska skillnaden alltid utnyttjas) vilka ger upphov till/skapar föreställningar och sociala praktiker, vilka får till följd att också biologin påverkas/ändras – med andra ord, det är en mer symbiotisk kategori än 'roll' och 'socialt kön'.¹⁸

I artikeln tecknar Yvonne Hirdman genussystemets två bärande logiker, den kanske mest inflytelserika delen i hennes teoribygge. Den ena är isärhållandets logik, där manligt och kvinnligt inte får blandas, den andra den manliga normens primat, där det manliga alltid står över det kvinnliga i en hierarkisk ordning. "Genuskontraktet" förstås som en operationalisering av genussystemet, det vill säga

de konkreta praktiker för vad män och kvinnor får, bör och ska göra. När Hirdman diskuterar historiens drivkraft och de systemgenererande och systemförändrande dynamikerna, blir hon tveksam till i vilken grad positiva förbättringar faktiskt är möjliga. Hon skriver att överskridandet av genussystemets två logiker föder starkt motstånd, till och med våld. "Tecknat så verkar genussystemet vara seglivat. Det är det också."¹⁹

Genussystemteorin, en vattendelare

Redan innan Yvonne Hirdman publicerade sin artikel "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning" i KVT 1988:3 kom reaktionen på användningen av genusbegreppet. I KVT 1987:4 skriver Maud Landby Eduards och Ulla Manns en debattartikel där de diskuterar genusbegreppets användbarhet och dess förhållande till andra centrala begrepp inom kvinnoforskningen. De frågar sig om ett terminologiskifte står för dörren, och om dessa nya begrepp i så fall är bra och mer adekvat beskrivande än tidigare.²⁰

Maud Landby Eduards och Ulla Manns ställer frågan huruvida "genus" och "genussystem" betyder samma sak. Själva framhåller de att genus borde "begränsas till att betyda socialt och kulturellt konstruerat kön – ett för män och ett för kvinnor - /.../" medan genussystemet borde inbegripa "de relationella och strukturella aspekterna av denna tudelning."²¹

Författarna till debattartikeln ser en poäng med resonemangen hos Yvonne Hirdman och Gayle Rubin då fokus ligger på relationer och beroendeförhållanden mellan män och kvinnor och inte på ensidiga studier av den ena eller andra partens villkor. Däremot kritiserar de teorin om genussystemet för att bortse från själva förklaringen till mansdominansen. Författarna berömmar visserligen genussystemets lidelsefrihet och neutralitet, men de godkänner inte Rubins och Hirdmans ifrågasättande av patriarkatsbegreppets användbarhet: "Det är emellertid viktigt att påpeka att vi inte lever i ett neutralt genussystem, utan snarare i ett mansdominerat sådant. Och vad är det om inte ett patriarkat?"²²

Artikelförfattarna diskuterar begrepps användningen och skillnaden mellan socialt kön och genus. Om någon skillnad dem emellan inte finns – om genus såväl som socialt kön betyder kvinnors och mäns konstruerade köns tillhörighet – så är socialt kön att föredra som en översättning av genderbegreppet. Så varnar författarna även för risken för begreppsglidning, då innehållet i den översatta termen inte automatiskt stämmer med ursprungs begreppet. Genderbegreppet gled ju över till att felaktigt framförallt beteckna "kvinnokön". De misstänker att genusbegreppet kan få en alltför neutraliserande effekt, på samma sätt som när "kvinnoforskning" blev förvandlat till "jämskördhetsforskning" hos svenska myndigheter.²³

Ytterligare diskussioner lät inte vänta på sig. Hirdmans artikel i KVT 1988:3 väckte en våg av reaktioner och motreaktioner. I KVT 1989:1 skrev Lena Gemzöe, Tove Holmqvist, Don Kulick, Britt-Marie Thurén och Prudence Woodford-Berger en artikel med titeln "Sex, genus och makt i antropologiskt perspektiv". Denna grupp av antropologer menade att en övergripande teori om genus borde grundas på jämförelser mellan olika samhällens genussystem. De är sinsemellan överens om att genusbegreppet kan fylla ett analytiskt tomrum. De ger även sin preliminära definition av genus som "ett begrepp för att beteckna den samhällsaspekt som kvinnoforskningen 'upptäckt' – de sociala och kulturella aspekterna av den biologiska indelningen av den mänskliga rasen i två kön."²⁴

Antropologgruppen hävdar att genusbegreppet verkar ha kommit för att stanna. Men de pekar även på att beteckningen kvinnoforskning innefattar en politisk aspekt som skulle försvinna om man bytte ut det mot exempelvis genusforskning. Om ordet kvinna i den akademiska världen byttes ut mot genus, skulle det inte då vara ett nytt subtilt osynliggörande av kvinnorna? Med andra ord, genusbegreppet väcker politiska betänkligheter hos artikelförfattarna. De håller med Hirdman om att könsroll är ett för snävt begrepp, men finner inte socialt kön lika svårt att avfärda som Landby Eduards och Manns gjorde. De anser att socialt liksom kulturellt är snäva

begrepp som inte rymmer hela innehållet i genusbegreppet. Å andra sidan låter sociokulturellt kön klumpigt. Extra klumpigt skulle det bli om man satte ihop det med systembegreppet, till exempel sociokulturellt könssystem.²⁵

Antropologerna hävdar att genus är ett bra begrepp eftersom det från början inte är begränsat till en sfär av samhället. Författarna argumenterar så för "att en *generell* teori om genus skulle vara betjänt av ett genusbegrepp som är neutralt, istället för ett som på förhand är förknippat med en viss maktasymmetri. På så sätt blir det en empirisk fråga att avgöra hur förhållandet mellan feminint och maskulint genus ser ut i olika samhällen."²⁶ De ställer sig med andra ord inte bakom den andra av Hirdmans logiker, den om manlighetens primat.

Metoden att neutralisera begreppen förstås som en reaktion på den västerländska "bias" som annars gärna uppstår. Genom att anta att genussystemet genomsyrar alla samhällen och genom att använda ett neutralt genusbegrepp ges en helhetssyn på problemen kring relationerna mellan kvinnor och män. På så sätt undviks att viktiga samhällsfrågor bortdefinieras och osynliggörs. I olika samhällen finns olika genussystem som bör jämföras och analyseras. Detta, menar författarna, skulle vara ett steg på vägen mot en generell teori om genus.²⁷

I KVT 1990:1 tar Ann-Cathrine Åquist upp Landby Eduards och Manns mantel som kritiker av Hirdmans genussystemteori. Åquist ställer sig kritisk både till användandet av genusbegreppet och till några centrala punkter i genussystemteorin. Hon påpekar att "gender" precis som "genus" från början var en grammatisk term, och argumenterar för att det är bättre att låna in det engelska begreppet gender och använda det i betydelsen socialt och samhällsligt skapat kön. Gender har fördelen att vara ett etablerat begrepp med ett etablerat användningsområde. Dessutom kan gender sättas i processform. "Vi kan tala om "genderisering", "av-genderisering" och "om-genderisering" som *pågående processer*. Därmed får vi ett dynamiskt begrepp som också har en dimension av förändring."²⁸

Landby Eduards och Manns är inne på samma linje när de diskuterar termerna "gendered" och "genderized" i sin artikel. De efterlyser dock en god översättning till svenska. Detta finner Åquist onödigt då hon anser att det inarbetade genderbegreppet duger att lånas över till svenskan. Åquists huvudargument mot genusbegreppet är alltså att det inte kan sättas i processform, vilket även gäller begreppet "socialt kön". Åquist ger också en tänkbar förklaring till varför begreppet "social" kan uppfattas som utnött, då engelskan inte gör någon skillnad mellan "social och samhällelig", båda betecknas med "social". Det är emellertid viktigt att behålla den svenska distinktionen mellan socialt, "som den mellanmänskliga kontakten", och samhälleligt, "som strukturerande helhet".²⁹ Åquist, liksom Landby Eduards och Manns, motsätter sig att man likt Yvonne Hirdman lämnar frågan om orsaken till det ojämsställda systemet därhän. Slutligen uppmanar Åquist kvinnoforskare att inte förlora sig i postmoderna villospår utan att fortsätta och utveckla patriarkatsteorier.³⁰

Åquist, Landby Eduards och Manns är i huvudsak kritiska mot ett terminologiskifte. Begreppet genus tillför lite nytt i diskussionen. Antropologerna, å andra sidan, hävdar att genusbegreppet, i sin maktneutrala betydelse, är mycket användbart. På samma premiss, genusbegreppets neutralitet, kritiserar respektive berömmar de genuskritiska författarna och antropologerna denna nya begreppsanvändning. Landby Eduards och Manns fruktade ett terminologiskifte, men frågan är om inte genusbegreppets segertåg blev mer än bara ett terminologiskifte. Bland dem som anammade genusbegreppet uppstod nya diskussioner. Skulle genus användas som sammanbindande beteckning på den omöjliga uppdelningen i socialt och biologiskt kön? Skulle genus, på ett samhälleligt plan, förstås som ett fastställt system eller som en process?

Hela den senare delen av 1980-talet diskuterades genusbegreppets för- och nackdelar. Genusbegreppet, visade det sig till slut, hade kommit för att stanna. Men kritiken mot Yvonne Hirdmans genusystemsteori tystnade inte. En tydlig spricka blev synlig mellan mer strukturalistiskt inspirerade forskare som

Hirdman och mer aktörsinriktade forskare.

Christina Carlsson Wetterberg skriver i KVT 1992:3 en artikel med namnet "Från patriarkat till genussystem – och vad kommer sedan?" Carlsson Wetterberg efterlyser ett perspektiv som både synliggör de stora skillnaderna kvinnor emellan och belyser den allmänna kvinnliga underordningen i förhållande till makt och män. Hon fokuserar frågan om det är möjligt att formulera en universell teori om kvinnoförtryck. Carlsson Wetterberg får i den svenska debatten representera den aktörsinriktade forskningen som förkastar alla universalistiska teorier. Hon anser att genussystemteorin är okänslig för empiri och historisk förändring, men framförallt att den inte lämnar något handlingsutrymme för de enskilda individerna/aktörerna.

Postmoderna villospår?

KVT 1989:3-4 var ett dubbelnummer med temat "90-talets kvinnoforskning – problem och utmaningar", ett passande tema för att fira ett 10-års jubileum. Bland artiklarna finner vi en text av Ulla Wikander under rubriken "Att vilja integrering och drivas till separering" där flera forskare intervjuas eller själva skriver om vad den etablerade forskningen tillförts av kvinnovetenskapen. Ulla Wikander skriver om den stora genomslagskraft som genusbegreppet fått, speciellt bland Hirdmans kollegor inom historiedisciplinen, inte minst hos henne själv. "Vi kommer i helhetsperspektivet att upptäcka att en av de viktigaste organiserande principerna i samhället, förutom klass, ras och religion, är *genus*. Det handlar om en skillnad mellan män och kvinnor som är kulturellt, socialt och ekonomiskt skapad, enligt ett så kallat genussystem."³¹

Här använder sig Wikander obesvärat av genus- och genussystembegreppet. Den nya historiedisciplin som fokuserar förhållandet mellan kvinnor och män, samt även skillnaderna inom kategorin kvinnor, benämner hon genushistoria. Det finns faror med den postmoderna relativiseringen, som till exempel att alla tolkningar blir lika goda, men Wikander framhäver samtidigt postmodernistiska feministers insatser inom språkanalysen,

till exempel Joan Wallach Scotts. Genom att skapa nya begrepp kan den vetenskapliga självkritiken våga ställa de obehagliga frågorna. "När kvinnohistoria blir genushistoria och går från att 'synliggöra kvinnor' till att 'synliggöra maktstrukturer', har dess utmaning blivit större."³²

Den "postmoderna relativisering" som Wikander diskuterar kom till uttryck i KVT några år tidigare. I KVT 1987:2-3, med temat "Feministisk kunskapsteori – om kvinnoforskningens aktuella grundfrågor", återfinns bland annat Sandra Hardings artikel "Instabiliteten i den feministiska teoribildningens analytiska kategorier". Harding behandlar problemet med att byta ut "den patriarkala vetenskapens paradigmatiske subjekt och objekt" "människan/mannen", mot en lika generaliserad "kvinna". Hon förespråkar att vi begränsar våra kunskapsanspråk och accepterar en teoretisk instabilitet.³³

"Feminismen har gjort en viktig insats genom att visa att det inte existerar, och aldrig har existerat, någon allmängiltig människa – bara män och kvinnor med olika sociala kön." Så skriver Harding och (översättarna) använder begreppet socialt kön för att beskriva de olika formerna av manlighet och kvinnlighet. Harding beskriver även relativiseringen av kategorin kvinnor. "I stället står vi inför myriader av kvinnor som lever i komplicerade historiska sammanhang av klass-, ras- och kulturell tillhörighet."³⁴

Harding funderar över hur vi ska hitta teoretiska utgångspunkter, bestämningar och begrepp som är "fria från de patriarkala bristerna". När vi använder gamla teorier och begrepp som utgångspunkt måste vi lära oss att "acceptera instabiliteten i de teoretiska begreppen". Det gäller att i själva instabiliteten finna den önskade teoretiska återspeglings av den verklighet där vi lever och tänker, och använda den som tillgång för vårt tänkande, hävdar Harding. Feminismen bör undvika att enas runt en "normalvetenskap".

Det skulle vara en illusion för feminismen att komma fram till en grundläggande teori, ett "normalvetenskapligt" paradigm, med begreppsmässiga och metodologiska förutsätt-

ningar som vi utgår från att alla feminister accepterar. Feministiska analytiska grundbegrepp bör vara instabila, eftersom konsekventa och följdriktiga teorier i en instabil och ologisk värld är ett hinder för både vår förståelse och vårt sociala agerande.³⁵

Hardings feminism kan ses som ett uttryck för "postmodern kritik" av en feminism som ser kategorin kvinnor som homogen, och som bortser från icke-vita, icke-amerikanska och icke-västeuropeiska, icke-heterosexuella medelklasskvinnor. "Vi måste lära oss att inte se de här dispyterna som ett försök att definiera problem som ska lösas utan i stället som en möjlighet att finna viktigare problemställningar än dem vi började med." Den feministiska teoridebatten har fått traditionella västerländska teoretiska grundbegrepp att vittra sönder. Harding hävdar att det feministiska postmoderna projektet skulle skapa en pluralism bland olika systemteorier eller som hon skriver, "en mångsystemteori".³⁶

I KVT 1989:3-4, skriver Aino Saarinen om "Kvinnoforskningens interventionsprojekt – problem och utmaningar". Saarinen hävdar att den feministiska forskningen, för att undvika att reproducera de bipolära skillnaderna mellan könen, bör påbörja ett eget dekonstruktionsprojekt. Saarinen förespråkar en dekonstruktion och relativisering av kategorin socialt kön. På så sätt kommer skillnaderna mellan kvinnor emellan att uppmärksammas. Men hon uppfattar även det hot som denna relativisering av könskategorierna skulle innebära. Finns det efter denna dekonstruktion någon gemensam bas för systerskapet och för de gemensamma feministiska målen?

Lösningen på problemet med dekonstruktionen av kategorin kvinnor blir enligt Saarinen: "Grunden till att kvinnor kan föras samman i en kategori utgörs då inte av en väsentlig likhet, utan en strukturell analogi, nämligen den att kvinnorna oberoende av tid, kultur och klassposition är förtryckta såsom kvinnor." Det bästa ur Sandra Hardings, Joan Scotts med fleras teorier är att kön ses som en relation som produceras och reproduceras "i en komplex, mångbottnad och mångdimensionell process." På detta sätt genomför den feministiska forskningen inte bara undersök-

ningar av aktörer av ett visst kön utan även av samhällets strukturer, institutioner och olika former av praxis. Den analyserar inte bara uppfattningar som har att göra med kvinnor och män, utan även asymmetrin i de samhällsvetenskapliga teorierna. Det är alltså fråga om en tematisk helhet som genomsyrar all samhällsvetenskap, ett perspektiv som uppfattar samhället som ett könssystem och inte som ett utbrutet forskningsområde för sig.³⁷

Sandra Harding och Aino Saarinen ger uttryck för en postmodernt inspirerad tendens att relativisera och dekonstruera begrepp som "kvinnor" och "män". Vad får då det för effekter på kvinnovetenskapen? I betydelsen av just *kvinno*-vetenskap kan det få förödande konsekvenser. Hur ska kvinnoforskare kunna rättfärdiga sitt forskningsobjekt om skillnaderna inom kategorin kvinnor är så stora att det egentligen inte går att tala om "män" och "kvinnor" som kategorier för sig? Den massiva kritiken mot begrepp som socialt och biologiskt kön medförde en omorientering med postmoderna, eller poststrukturalistiska, inslag. Problemet med denna uppdelning låg dels i gränsdragningen, dels att den biologiska delen förblev oproblematiserad. I stället gick teoribildningen i en riktning som förstod genus som en socialt konstruerad symbios av vad som tidigare uppfattats som antingen biologiskt eller socialt. Hade den gamla traditionella uppdelningen i socialt och biologiskt spelat ut sin roll?

Karin Widerberg manade till diskussion om könsbegreppet i KVT 1992:4. Widerberg går hårt åt uppdelningen i socialt och biologiskt kön. Hon kritiserar hur det "naturliga" biologiska könet ställs helt oproblematiserat emot det "onaturliga" sociala könet. "Att Sex därmed blir lika mycket en social konstruktion som Gender – vi bestämmer ju vad som är "natur" och "icke-natur" – osynliggörs härmed." Inspirerad av franska feminister som Cixous, Irigaray och Kristeva, hävdar Widerberg att vi från engelskan borde överta begreppet "sexual differences" istället för det dikotomiserande genderbegreppet. Med "skillnad" som utgångspunkt kommer denna förståelse av kön att knytas ihop med förståelser av ras, klass och etnicitet.³⁸

Genussystemet som process

Repliken från Yvonne Hirdman kom mindre än ett år senare i KVT 1993:2 i artikeln "Skevläsning – till debatten om genusystem". Här svarar Hirdman på de reaktioner och den kritik som hennes artikel i KVT 1988:3 väckte, även om hon framförallt försvarar sig mot angreppet på genusystemteorin från Christina Carlsson Wetterbergs håll. Titeln på Hirdmans tidiga artikel "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning", anser Hirdman säger allt. Det handlade om reflektioner och inte en teori, anser hon.⁴⁰

Hirdman rättfärdigar så sin artikel och begreppet genusystem med bland annat antropologisk empiri. Hon bemöter kritiken av systembegreppet som levererats av såväl Christina Carlsson Wetterberg som Ann-Cathrine Åquist. Systembegreppet, som vållat stora problem för kritikerna, har i modern tid fått negativa konnotationer såsom varande determinerande av människors handlingar. I motsats till systembegreppet har processbegreppet fått positiva konnotationer, anser Hirdman.

Hon håller fast vid sitt val av systembegreppet och hävdar att sociala processer visst kan analyseras i systemtermer. Hon håller även fast vid sina logiker som "systematiskt" formar ett mönster som hon betecknar genusystem. På kritiken att hon skulle ha lämnat orsaksfrågan därhän, svarar Hirdman att detta är en av poängerna med hennes resonemang. Hirdman anser att orsaksförklaringarna till förtrycket skapar "frigidityt i forskningen och är av enkelt insedda skäl troligen felaktig – om man inte tror på en biologisk reduktionistisk förklaring till 'könets' beteenden". Förklaringarna kan bara bli banala, darwinistiska eller konspiratoriska, eller luta sig mot någon annan form av särartsgynocentrism.⁴¹

Utan tvekan har Yvonne Hirdmans teori om genusystemet fått mycket stor betydelse för den svenska feministiska debatten. Christina Ericsson skriver 1993 i inledningen till den antologi hon redigerat, "Genus i historisk forskning", om fyra teoretiska problemområden som man som genusanalytiker måste förhålla sig till. Ett av dessa problemområden är just genusystemteorin. "Yvonne Hirdmans

genussystemteori är det hittills mest genomförda försöket till en helhetsteori i svensk genushistorisk forskning. Teorin har under de senaste åren applicerats på ett fruktbart sätt inom flera genushistoriska områden.⁴²

Genus som diskurs

I KVT 1994:3 skrev den norska professorn Gro Hagemann en artikel som bland annat sammanfattade och jämförde de positioner som intagits av Yvonne Hirdman och Christina Carlsson Wetterberg i debatten om begreppen. "Postmodernismen en användbar men opålitlig bundsförvant", hette artikeln och i den diskuterar Hagemann även Joan W. Scott, som både Hirdman och Carlsson Wetterberg använder sig av. Hagemann hävdar att motsättningen mellan Carlsson Wetterbergs "handlingsinriktade aktörsperspektiv" och Hirdmans genussystemteori inte är så stor som den verkar vara utifrån artiklarna. Hagemann håller med Carlsson Wetterberg på en rad punkter i hennes kritik av Hirdmans artikel i KVT 1988:3. Bland annat tar Hagemann avstånd från Hirdmans teoretiska ansatser, då systemet tecknas alltför abstrakt. Detta begränsar teorins möjligheter att appliceras på konkreta historiska analyser. Hagemann, liksom Carlsson Wetterberg, hävdar att genussystemteorin inte kan fånga in varken aktörerna, det historiskt specifika eller förändringar.⁴³

Hagemann kritiserar den delen av Carlsson Wetterbergs handlingsinriktade aktörsperspektiv som inte ger utrymme för de "ofta implicita konventioner och mentala strukturer" som just Hirdman velat fånga med sina två logiker. Motsättningen ligger i att Hirdman, liksom Joan W. Scott, undervärderar enskilda personers handlingsutrymme, eller "det autonoma subjektet" medan Carlsson Wetterberg övervärderar det samma, anser Hagemann.⁴⁴

Hagemann bifaller den första, mest basala, delen av Hirdmans teoriansats. Hagemann anser att de två logikerna, isärhållandet och den manliga normeringen, samt den reproducerande dynamiken, är mycket användbara tankemodeller vid historisk analys. Men Hagemann hävdar att Hirdmans historiesyn och ambition med en totaliserande teoriansats, i

och med genuskontrakten och "genuslagen", blir en aning för evolutionistisk och deterministisk. Hagemann placerar Hirdman i den strukturalistiska traditionen och sig själv i den poststrukturalistiska.⁴⁵

Gro Hagemann förslår i stället att kön conceptualiseras som diskurs. Inspirerad av Joan W. Scotts poststrukturalistiska framställning med genus som diskurs, hävdar Hagemann sitt försök att förstå kön som "både kontinuitet och förändring, öde och strategi".⁴⁶

Genusbegreppet som en påse

Antropologen Britt-Marie Thuréns artikel i KVT 1996:3-4 har titeln "Om styrka, räckvidd och hierarki, samt andra genusteoretiska begrepp". Denna artikel får tjäna som avslutning på exposén över de artiklar i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* som fått ge en bild av teoriutvecklingen. Hon anser att genus är ett användbart begrepp som analyserar maktförhållandet män och kvinnor emellan utan att ta något för givet. Thurén skriver att vi behöver utveckla typologiska begrepp som kan säga något om maktförhållandena. Hon hävdar att begrepp, exempelvis "patriarkat", har använts på ett alltför svepande sätt och att vi behöver definiera tydligare vad vi menar med makt. Intressant nog ger hon även avslutningsvis exempel på ett genusbegrepp satt i processform: nämligen *genusifierat*.⁴⁷

Den postmoderna influensen är tydlig i Thuréns framställning. Begreppet genus är funktionsdugligt i sin, vad Sandra Harding säkert skulle kalla, instabilitet. Den traditionella feministiska uppdelningen i ett socialt och ett biologiskt kön är liksom andra dikotoma förhållningssätt ifrågasatta, för att inte säga avsatta. En helhetsteori om kön, som så att säga bara conceptualiserar det vi uppfattar som socialt eller biologiskt kön, efterlyses inte längre. Istället beskrivs genus som process och diskurs, som visserligen genomsyrar allt men som har ett föränderligt meningsinnehåll beroende av tid, plats och social arena. De stora systemen och tankefigurerna anses av många idag vara ahistoriska och alltför empiriskt tvingande till sin natur. Men i praktiken är ändå inte begreppet kön avskaffat.

I sina avhandlingar från 1992 respektive 1995 har exempelvis historikerna Lena Sommestad och Eva Blomberg förklarat sin begreppsanvändning. Sommestad förklarar att hon använder begreppet kön som referens till män och kvinnor, där referensen ska förstås i historisk bemärkelse. "Kön framträder konkret på olika sätt i olika samhällen och under olika historiska perioder".⁴⁸ Begreppet genus använder Sommestad "för att referera till manligt och kvinnligt som meningsskapande kategorier". Hon skriver vidare att "hela tillvaron kan tolkas i genus".⁴⁹ Både Sommestad och Blomberg använder sig på en oproblematiserad, konkret empirisk nivå av begreppet kön, medan genusbegreppet används på mer "en övergripande abstrakt nivå".⁵⁰

Det står klart att begrepp, kategoriindelning och teoriansatser inte är något oproblematiserat, utan är en källa till ständig debatt. Utifrån argumenten som framkommit kan man dra slutsatsen att begrepp som socialt kön, gender och genus är mer än deskriptiva begrepp. Framförallt genusbegreppet är användbart på olika analytiska nivåer och används som förklaringar till asymmetriska maktförhållanden i samhället där makt och manlighet ofta samspelar. "Kön" får då i många empiriska fall representera den oproblematiserade uppdelningen i män och kvinnor, medan genusbegreppet används som teoretiskt instrument för att analysera de relationella aspekterna av kön.

Från kvinnovetenskap till genusvetenskap

Kvinnovetenskaplig tidskrift har kanske varit det främsta svenska tvärvetenskapliga organet för den feministiska teoriutvecklingen i Sverige. Framförallt har vi i tidskriften fått följa genusbegreppets utveckling från en direkt översättning av socialt kön till att betyda mer än bara summan av delarna biologiskt och socialt kön. Genusbegreppet har, precis som Landby Eduards, Manns och Aquist förutspådde, glidit i betydelse. Ändå behöver detta inte uppfattas som något negativt. Istället kan man som Sandra Harding förespråka att vi ska acceptera instabiliteten i de feministiska grund-

begreppen. Genusbegreppet har, som Joan Scott inledningsvis beskrev, kommit att få en egen historia. Det kan inte så att säga en gång för alla meningsbestämmas utan signifierar istället idén om manligt och kvinnligt på en högre abstraktionsnivå; maskulint och feminint som historiskt föränderliga tankefigurer.

På så sätt är genus som både diskurs och social praktik den helhetsteori som så många efterlyste när det kvinnovetenskapliga ämnet var i danande. Fast utan att de tvingande imperativen nödvändigtvis finns med. Hur ska någon då egentligen veta vad man avser med genus? Det är idag, med den flora av genusvetenskapliga infallsvinklar som finns, oerhört viktigt att kontinuerligt definiera hur man använder begrepp som genus. En metod som bland annat Karin Widerberg föreslog i artikeln från KVT 1992:4 är just en sådan som hon kallar "gender-footnoting".⁵¹

Kritiken som riktades mot Yvonne Hirdmans genussystemteori och genusbegrepp, inleddes av Maud Landby Eduards och Ulla Manns redan ett år innan Hirdmans artikel "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning" publicerats i KVT 1988:3. Eduards och Manns kritik behandlade den oklara relationen mellan begreppen genus och genussystem. Dessutom ansågs Hirdman ha orsaksfrågan hängande i luften. Eduards och Manns kritiserade genusbegreppet på samma premisser som antropologerna berömde det; neutraliteten, eller dess oförmåga till att förutsätta mansdominansen. De ansåg även, liksom Joan Wallach Scott visat, att genderbegreppet fått en glidande betydelse och därmed riskerar bli otydligt, tvetydigt eller missvisande.

Kritiken till trots, eller kanske just tack vare den, är genusbegreppsanvändningen inom vida vetenskapliga kretsar accepterat och internaliserat. Yvonne Hirdman skriver att hon vill visa på tankefigurernas makt. Genom sitt genussystem har hon ju faktiskt själv gett oss en annan mäktig tankefigur med stor analytisk förklaringskraft.

Kvinnovetenskaplig tidskrift har varit ett forum för framförallt skandinaviska forskare, men även många internationellt stridbara teoriutvecklare har syns bland artikelförfattar-

na. I *Kvinnovetenskaplig tidskrift* har kontinental idéströmningar blandats med angloamerikanska, vilka internaliserats och vidareutvecklats av många skandinaviska forskare.

En avgörande roll för begreppsanvändningen är de teoretiska utgångspunkterna, exempelvis relativism, poststrukturalism, strukturalism, aktörsperspektiv, orsaksförklaringar med sin bas i exempelvis sexualitet, arbetsdelning, maktreproduktion och så vidare. Begrepp som patriarkat, gender, socialt kön, genus och genussystem indikerar vilka teoretiska ställningstaganden artikelförfattaren tagit. I början av 1980-talet, då de flesta artikelförfattarna i *KVT* förhåller sig till den marxistiska idétraditionen, möter vi begrepp som på något sätt bygger på både klass och kön som system, s k tvåsystemsansatser. Från 1980-talet till idag fortgår det vetenskapliga samtalet om hur man ska förhålla sig till essentialism och socialkonstruktivism, aktörs- eller strukturproblematiken, de stora universella förklaringarna eller mer relativistiska postmoderna teorier.

Tendensen går mot en överbryggnad av dessa här tematiserade skillnader. Nu ifrågasätts allt oftare dikotomier på alla nivåer, och motsatser som till exempel essentialism och konstruktivism problematiseras. Dock skriver i dag 1998 de flesta feministiska humanvetenskapare in sig i den *mer* konstruktivistiska och *mer* poststrukturalistiska traditionen, där diskussioner om speciellt kvinnor som historiska aktörer eller olika identitetskapande processer, begrepp som makt, manlighet och maskulinitet, ändå får rum.

Begreppsdebatten och den feministiska teoriutvecklingen måste uppfattas som en pågående process, där begreppen (och teorierna) får olika innebörd beroende på ämne, disciplin, tidsanda och diskurs. Avslutningsvis kan vi konstatera att begreppet genus har blivit så mycket mer än endast *ett* sätt att se på och förhålla sig till kön. Pluralismen i teori och begreppsanvändningen är uppenbar. Under den senare delen av 1990-talet har genusvetenskaperna knappast kommit att enas runt en normalvetenskap. Men är inte detta också tecknet på en levande vetenskap, där inga begrepp tas för lexikalt givna eller lämnas utan debatt?

NOTER

- ¹ Yvonne Hirdman "Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning" *Kvinnovetenskapligtidskrift* 1988:3, s. 51. (Kvinnovetenskaplig tidskrift förkortas här efter KVT.)
- ² Jag använder diskursbegreppet som en reglerad samtalsordning som frambringar vissa former av kunskap.
- ³ Denna artikel är baserad på två uppsatser dels en B-uppsats i *Kvinnovetenskap* från 1997 "Debatten om begreppen", dels en D-uppsats i *Historia* från 1998 "Från kvinnovetenskap till genusvetenskap?" bägge skrivna av undertecknad vid Linköpings universitet.
- ⁴ *KVT* 1980:1, s. 7. Inledning av Karen Davies, Anita Göransson och Anna Lena Lindberg.
- ⁵ Jag väljer här att se postmodernism som ett bestämt förhållningssätt till och en kritik av det moderna, som en aspekt på det moderna - inte som en egen (idé-) historisk era, utan snarare som en anti-modernism som på många sätt lever på modernismens dilemma. Mitt förhållningssätt till postmodernismen, inte som en egen rörelse, utan som en slags "opålitlig med användbar bundsförvant", är anammat efter den norska historikern Gro Hagemann. Se Gro Hagemanns artikel "Postmodernismen en användbar men opålitlig bundsförvant" i *KVT* 1994:3, s. 19-34. Namn som Jacques Derrida, Julia Kristeva, Hélène Cixous, Luce Irigaray, Jacques Lacan, Michel Foucault och Roland Barthes, för att nämna några, förknippas med postmoderna (eller poststrukturalistiska) strömningar, som framförallt dväls på den europeiska kontinenten.
- ⁶ Ett exempel på en teoridebatt som fortfarande i högsta grad är aktiv, kan nämnas patriarkatsteoridebatten. Forskare som Anna G. Jónasdóttir och Sylvia Walby diskuterade 1994 nya definitioner av begreppet patriarkat. Se Sylvia Walby "Patriarkatet som system och olika strukturer" I: *Teorier om patriarkatet - betydelse, begränsningar och utvecklingslinjer* Anna G. Jónasdóttir och Gunnela Björk (red.) Högskolan i Örebro, *Kvinnovetenskapligt forums skriftserie nr 2*, Örebro, 1994 s. 7-53.
- ⁷ Föreningen mellan marxism och feminism kom att kallas ett "olyckligt äktenskap". Christina Carlsson, Joke Esseveld, Sara Goodman och Karin Widerberg beskriver patriarkatsbegreppets utveckling från att vara ett deskriptivt begrepp till att bli ett mer analytiskt. Artikelförfattarna främsta kritik mot patriarkatsteorin består i att teorin blir abstrakt och att den då får en begränsad användbarhet i konkreta empiriska fall. Patriarkatsteorin, anser de, blir ahistorisk och universalistisk. Se Christina Carlsson mfl. "Om patriarkatet: en kritisk granskning" *KVT* 1983:1, s. 55-69.
- ⁸ Heidi Hartmann har gett följande definition av patriarkat: "Jag definierar patriarkatet som en uppsättning sociala relationer, som har en materiell bas och i vilken det finns hierarkiska relationer mellan männen och en solidaritet bland dem, som gör att de kan kontrollera kvinnorna. Patriarkatet är alltså det manliga förtryckssystemet gentemot kvinnorna." Heidi Hartmann, "Kapitalismen, patriarkatet och könssegregationen i arbetet" I: *Genus i historisk forskning* Christina Ericsson

- (red.) Lund 1993. s. 96-130. Gayle Rubin, "The Traffic in Women" I: *Toward an Anthropology of Women* Rayna Reiter (red.), Monthly Review Press, New York 1975.
- ⁹ Anita Göransson "Om den svenska kvinnoforskningens läge och villkor" *KVT* 1983:3 s. 6-12.
- ¹⁰ Christina Florin "Genusperspektiv på historia" I: *Genusperspektiv i forskningen*, Ds 1996:26, s. 60.
- ¹¹ Elisabeth Fox-Genovese "Att sätta in kvinnohistorien i historien" *KVT* 1983:4 s. 10.
- ¹² Ibid.
- ¹³ Ibid.
- ¹⁴ Ibid.
- ¹⁵ Yvonne Hirdman "Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning" I: *KVT* 1988:3
- ¹⁶ Ibid. s. 50.
- ¹⁷ Ibid.
- ¹⁸ Ibid.
- ¹⁹ Ibid. s. 57.
- ²⁰ Maud Landby Eduards och Ulla Manns *KVT* 1987:4 s. 61-65.
- ²¹ Ibid.
- ²² Ibid.
- ²³ Ibid.
- ²⁴ Lena Gemzöe, Tove Holmqvist, Don Kulick, Britt-Marie Thurén och Prudence Woodford-Berger "Sex, genus och makt i antropologiskt perspektiv". *KVT* 1989:1 s.44-52.
- ²⁵ Ibid. s. 45.
- ²⁶ Ibid. s. 48.
- ²⁷ Ibid. s. 51.
- ²⁸ Ann-Cathrine Åquist *KVT* 1990:1 s. 53-57.
- ²⁹ Ibid.
- ³⁰ Ibid.
- ³¹ Ulla Wikander *KVT* 1989:3-4, s. 42-44.
- ³² Ibid.
- ³³ Sandra Harding "Instabiliteten i den feministiska teorbildningens analytiska kategorier" *KVT* 1987:2-3 s. 4-22.
- ³⁴ Ibid.
- ³⁵ Ibid.
- ³⁶ Sandra Harding *KVT* 1987:2-3 s.4-22
- ³⁷ Ibid.
- ³⁸ Karin Widerberg "Vi behöver en diskussion om könsbegreppet" *KVT* 1992:4, s. 27-31.
- ³⁹ Ibid.
- ⁴⁰ Yvonne Hirdman "Skevläsning - till debatten om genusystem" *KVT* 1993:2 s. 57-61.
- ⁴¹ Ibid.
- ⁴² Christina Ericsson i inledningen till *Genus i historisk forskning*, s. 11.
- ⁴³ Gro Hagemann "Postmodernismen en användbar men opålitlig bundsförvant" *KVT* 1994: 3 s. 19-34.
- ⁴⁴ Ibid.
- ⁴⁵ Ibid.
- ⁴⁶ Ibid.
- ⁴⁷ Britt-Marie Thurén "Om styrka, räckvidd och hierarki, samt andra genusteoretiska begrepp" *KVT* 1996:3-4 s.69-84
- ¹⁸ Lena Sommestad *Från mejerska till mejerist. En studie av mejeriyrketsmaskuliniseringsprocess*. Lund, 1992, s. 23.
- ⁴⁹ Ibid.
- ⁵⁰ Eva Blomberg *Män i mörker. Arbetsgivare, reformister och syndikalister. Politik och identitet i svensk gruvindustri 1910-1940*. Stockholm, 1995, s. 32.
- ⁵¹ Karin Widerberg "Vi behöver en diskussion om könsbegreppet" *KVT* 1992:4, s. 28.

REFERENSER

Blomberg, Eva *Män i mörker. Arbetsgivare, reformister och syndikalister. politik och identitet i svensk gruvindustri 1910-1940*. Stockholm 1995, akademisk avhandling.

Florin, Christina "Genusperspektiv på historien" I: *Genus i forskningen* Ds 1996:26 Stockholm.

Hartmann, Heidi. "Kapitalismen, patriarkatet och könssegregationen i arbetet" I: *Genus i historisk forskning*, Christina Ericsson (red.), Lund 1993.

Hirdman, Yvonne. "Genussystemet – teoretiska reflexioner kring kvinnors sociala underordning" Maktutredningens rapport 23, Uppsala juli 1988.

Rubin, Gayle. "The Traffic in Women" I: *Toward an Anthropology of Women*, Rayna Reiter (red.) Monthly Review Press, New York 1975.

Sommestad, Lena *Från mejerska till mejerist. En studie av mejeriyrkets maskuliniseringsprocess*. Lund 1992, akademisk avhandling.

Walby, Sylvia "Patriarkatet som system och olika strukturer" I: *Teorier om patriarkatet. Betydelser, begränsningar och utvecklingslinjer* Anna G. Jónasdóttir och Gunnela Björk (red.) Kvinnovetenskapligt forums skriftserie. Högskolan i Örebro 1994.

Åsberg, Cecilia "Debatten om begreppen. En undersökning av begreppsdebatten i" *Kvinnovetenskaplig tidskrift 1980-1997*. B-uppsats till Kvinnovetenskap II, VT 1997 vid Linköpings universitet.

Från kvinnohistoria till genushistoria? En undersökning av begrepp och teori i fyra avhandlingar och debatt från 1985-1995. D-uppsats till Historia 4, HT 1998 vid Linköpings universitet.

Ur *Kvinnovetenskaplig tidskrift*:

Carlsson Wetterberg, Christina. "Från patriarkat till genusystem – och vad kommer sedan?" I *KVT* 1992:3

Carlsson, Christina et al. "Om patriarkatet, en kritisk granskning" I *KVT* 1983:1 Davies, Karen et al. "Från redaktionen" I *KVT* 1980:1

Fox-Genovese, Elisabeth "Att sätta in kvinnohistorien i historien" I 1983:4

Fox Keller, Evelyn. "Systemet genus/vetenskap, eller: Förhåller sig kön till genus som naturen till vetenskapen?" I *KVT* 1987:2-3

Gemzöe, Lena et al. "Sex, genus och makt ur ett antropologiskt perspektiv" I *KVT* 1989:1

Göransson, Anita. "Om den svenska kvinnoforskningens läge och villkor" I *KVT* 1983:3

Hagemann, Gro "Postmodernismen en användbar men opålitlig bundsförvant" I *KVT* 1994:3

Harding, Sandra. "Instabiliteten i den feministiska teori-

- bildnings analytiska kategorier" I *KVT* 1987:2-3
- Hirdman, Yvonne. "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning" I *KVT* 1988:3
- "Skevläsning – till debatten om genussystem" I *KVT* 1993:2
- Liljeström, Marianne "Institutionaliserad heterosexualitet och undersökning av könssystem" I *KVT* 1990:4
- Landby Eduards, Maud och Manns, Ulla. – Debattartikel utan titel. I *KVT* 1987:4
- Saarinen, Aino. "Kvinnoforskningens interventionsprojekt – problem och utmaningar" I *KVT* 1989: 3-4
- Thurén, Britt-Marie. "Om styrka, räckvidd och hierarki, samt andra genusteoretiska begrepp" I *KVT* 1996: 3-4
- Widerberg, Karin "Vi behöver en diskussion om könsbegreppet" I *KVT* 1992:4
- Wikander, Ulla. "Kvinnohistoria – vetenskap om makt och relationer" I *KVT* 1989: 3-4
- Ahquist, Ann-Cathrine. – Debattartikel utan titel. I *KVT* 1990:1

SUMMARY

Concepts up for discussion

This article concerns a lively conceptual debate that took place in *Kvinnovetenskaplig tidskrift* during 1980-1998. When Yvonne Hirdman, a Swedish historian, in 1988 introduced the concepts of gender and gendersystem in *KVT* (in Swedish: genus och genussystem), this sparked off intense discus-

sions and caused theoretical divisions within Swedish feminism. Opinions were divided on the direction that one believed the theorization should take. Should one strive for something like a new Grand Theory on women's subordination or should the aspirations be somewhat smaller?

In this article the author illustrates the shifting emphases in the journal on such theoretical problems as essentialism versus social constructivism and "agents versus structures". The article also takes into account the new challenges that different theories of a more or less postmodern nature put forward. The ongoing feminist theoretical development has included an expansion, both in terms of a broadening of the investigatory horizon and research delving deeper into various fields. Nowadays Women's Studies is only one part of the larger field of Gender Studies. Genus, today, signifies the growing amount of knowledge about sex and gender, femininity and masculinity, and is often conceptualized, not as a system, but as an ongoing process of historically changing ideas.

Cecilia Åsberg
Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning
Linköpings universitet
581 83 Linköping
e-post: bjrm@hem1.passagen.se